

„Szívügyem volt a levéltári iratanyag”

Péterné Fehér Mária nyugalmazott főlevéltárossal
Kriskó János beszélget

– A Katona József Gimnáziumban érettségizett. A saját döntése volt, vagy a történelemtanárának köszönhető, hogy levéltáros lett önből?

– Sokunknak van olyan élettörténete, hogy a tanár, vagy az ő személyisége hívja fel a figyelmét egy-egy pálya szépségeire. Az én osztályfőnököm történelemtanár volt, aki annyira közelivé tette számunkra a történelmet, olyan érdekesek voltak az órái, hogy megkedveltem a tárgyat. Általános iskolában még nem szerettem, de a középiskolában a tanáromnak annyira sikerült a tárgyat megkedveltetni velem, hogy történelem szakra jelentkeztem. Tanár akartam lenni. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán kezdtem a tanulmányaimat. Eredetileg a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára jelentkeztem, ahová hely hiányában nem vettek fel, akkor jelentkeztem át a tanárképzőbe. Ott is olyan professzorok oktattak, akik tovább mélyítették az érdeklődésemet. Történelemorosz szakon végeztem, de mindig is inkább a történelem vonzott. Hogy ne maradjak le a történelem-előadásokról, és ne hagyjam ki a nagyon izgalmas szemináriumokat, nem is utaztam ki az akkori Szovjetunióba, a féléves gyakorlatra, hanem maradtam Szegeden. Nagyon hosszúnak tűnt számomra a fél év, féltem, hogy nem fogom tudni pótolni a lemaradásaimat, meg a szívem is egyértelműen a történelem felé húzott akkor már. A főiskolán TDK dolgozatot írtam, országos tanulmányi versenyeken vettem részt, nagyon tartalmas diákéletet éltem. A diákkori kutatómunka révén még jobban megszerettem a történelmet, de még mindig tanár szerettem volna lenni. A diploma megszerzése után hazajöttem Kecskemétre, végigjártam az iskolákat, próbáltam elhelyezkedni, állást szerezni. A városban egyáltalán nem találtam történelem szakos állást, elmentem hát a környék iskoláiba is, Lajosmizsére például, de ott se tudtak nekem történelem szakos állást biztosítani. A professzorom hívta fel a figyelmem az azóta akadémikussá lett Romsics Ignácre, aki akkor a Bács-Kiskun Megyei Levéltárban dolgozott. Korábban ő is a szegedi tanárképzőn tanult, néhány évvel végzett előttem. Őt éppen akkor hívták a fővárosba, a Történettudományi Intézetbe került, megürült a helye a levéltárban. Pályáztam a helyére, és felvettek. Azért is volt viszonylag könnyű elnyernem az állást, mert a levéltár akkori igazgatója, Iványosi-Szabó Tibor tanított engem a Katona József Gimnáziumban, nem voltam ismeretlen a számára. Mindezt tekinthetem a körülmények szerencsés alakulásának is, a lényeg, hogy állást kaptam a megyei levéltárban.

– Főiskolai képzésüknek mennyire volt része a levéltári ismeretek? Emlékeim szerint a középiskolában csak érintőlegesen, a történelem forrásainak ismertetésekor kerül szóba.

– Amikor én gimnazista voltam, az órákon erről egyáltalán nem esett szó. Valójában nem is tudtunk a létezéséről. Akkor kerültem először kapcsolatba a levéltárral, amikor még középiskolásként tanulmányi versenyen vettem részt, és a dolgozatomra készülve bejöttem egyszer a kecskeméti levéltárba. Akkor még egészen másként nézett ki a városháza épületében működő intézmény. Tulajdonképpen csak annyi történt, hogy beültem, és a kezembe adtak néhány újságot és dokumentumot. Úgy emlékszem, különösebben nem fogott meg a levéltár légköre, és nem is tudatosodott bennem, hogy a levéltár tulajdonképpen a történelem forrásainak egyik legfontosabb őrzőhelye. Később, már a főiskolán, volt egy „Bevezetés a történettudományba” című tantárgyunk, amelynek keretében el kellett látogatnunk a levéltárba, de akkor én még nem levéltárosnak készültem.

– Említette, hogy a főiskolán is készített tudományos diákköri dolgozatot. Felteszem, hogy ahhoz is szüksége volt levéltári kutatásra.

– Hogyne, nagyon sok időt kellett a levéltárban töltenem, mert olyan témát választottam, amihez sok levéltári forrásra és módszeres kutatómunkára volt szükségem. A témám az 1939-es országgyűlési választás volt Kecskeméten, ebből írtam tudományos diákköri dolgozatot, és ez lett a szakdolgozatom témája is. Számszerűleg is feldolgoztam a választásra jogosultak társadalmi összetételét, és számos egyéb vonatkozást is. Egész nyarakat töltöttem el a levéltárban ezzel a kutatással. A dolgozatom végül első helyezést ért el, megnyertem abban az évben az Országos Tudományos Diákköri Konferenciát a kategóriámban. Érdekes volt, hogy a versenyen az értékelő professzor azon túl, hogy elmondta a véleményét a dolgozatomról, ebéd közben odajött hozzám gratulálni. Kiderült, hogy ő ugyanilyen alapon dolgozta fel a fővárosi választásra jogosultakat, ahogyan azt én tettem Kecskemét esetében. Összeérték a gondolataink anélkül, hogy tudtunk volna a másik munkájáról és választott módszeréről.

– Így magyarázatot nyernek az indokai, hogy miért jelentkezett az ELTE Bölcsészettudományi Karára, ahol egyrészt középiskolai tanári végzettséget, másrészt levéltárosi szakképesítést szerzett. Még mindig a tanári munkát ambicionálta, vagy akkor már elköteleződött a levéltári munkával?

– 1980-ban végeztem el az ELTE-n a történelem szakot. 1977-ben kerültem a levéltárba, tehát már ott dolgoztam, és nem is állt szándékomban munkahelyet változtatni. Az vezetett, hogy ha már levéltárban dolgozom, és ezt a szakmát van mód egyetemi szinten elsajátítani, akkor szerezzem meg ezt a képesítést is, hogy olyan ismereteim legyenek, amelyek a komoly levéltári munkát megalapozzák. Belső kényszer volt számomra, hogy a levéltár szakot elvégezzem. Ugyanakkor, amikor a történelem szakot végeztem az ELTE-n, és jöttek a kötelező tanítási órák, én ezeket a Katona József Gimnáziumban teljesítettem. Mindig vittem be az óráimra fénymásolt formában olyan, a tárgyalt korszakhoz kapcsolódó iratokat, dokumentummásolatokat, amelyek egyrészt érdekesebbé tették az órákat, másrészt a középiskolások is képet kaptak arról, hogy milyen

típusú adatokat lehet felkutatni, megtalálni egy levéltárban. Újdonság volt, és minden alkalommal nagyon érdekelte őket.

– *Mi volt a dolga, amikor 1977-ben a levéltárba került, valójában szakirányú végzettség nélkül, hiszen levéltári ismereteket legfeljebb periférikusan tanulhatott a tanárképzőben?*

– Miután történelmi ismereteim voltak, és Iványosi-Szabó igazgató úr is ismert, olyan feladatot kaptam, ami a levéltárosok egyik fő feladata, iratrendezést. Akkor éppen a községek iratainak rendezése volt napirenden. Ha jól emlékszem, Szank község iratainak rendezését kaptam feladatul. A levéltárosság segített hozzá, hogy szeretem rendszerbe foglalni a dolgokat. Valójában a levéltári anyagoknak is a rendszer a lényegük.

Lehet a levéltár esetében is generációkról beszélni. Elődeink, mint amilyen Balanyi Béla¹ bácsi és munkatársai voltak, a 1950-es években – a megyei levéltár kialakításakor – begyűjtötték, összeszedték az iratokat a megyei településekről. A mi generációnk feladata már az volt, hogy rendezzük, szétválogassuk a begyűjtött iratokat, és kialakítsuk a levéltári iratrendszereket. Levéltárosi működésem vége felé pedig már az iratanyag digitalizációja volt a fő feladat, hogy a feldolgozott iratanyagot széles körben hozzáférhetővé, közkinccsé tegyük. Napjainkban az adatbázisok építését favorizálják.

– *Úgy kell elképzelnünk a hőskort, hogy egyszer csak bekerült egy nagy halom rendezetlen, kaotikus állapotú irat a levéltárba?*

– Előfordult számos ilyen eset is. Ugyanakkor a levéltárba bekerült iratanyag nagyobb része kevésbé volt kaotikus, inkább szétcsúszott, összekeveredett. Amikor én 1977-ben a levéltár alkalmazottja lettem, a városházán őrzött kecskeméti iratanyag a nagy egységeket tekintve már rendszerezett volt, mivel Kecskemét városnak a 19. század elejétől volt levéltára, levéltárosa is. Nekünk a nagy irategységeket kellett tovább finomítani, kutathatóvá tenni. Egy rendezetlen anyaggal a kutató – érthető módon – nem tud mit kezdeni. Borzasztó nehéz dolga lenne annak, aki ömlesztve kapna meg egy iratanyagot. Ma már törvény szabályozza, hogy ilyen eset nem is fordulhat elő, nem kerülhet rendezetlen iratanyag a kutató kezébe. Amikor rendezést említek, nemcsak arról beszélek, hogy a meglévő iratanyagot számsorrendbe rakjuk, hanem arról is, hogy bizonyos iratféléseknek mi alakítjuk ki a rendszerét, különböző szervezeti egységeket hozunk létre belőlük, és úgy jegyzékeljük. Ez azt jelenti, hogy készítünk belőle egy olyan ismertetőt, amely segíti a kutatót abban, hogy eligazodjon az iratok között, megtalálja a számára szükséges iratokat.

– *Utalt már rá, hogy ez a feladat a kezdetektől fogva szinte lenyűgözte. Mit talált izgalmasnak benne?*

– Fegyvelmezett, rendszerető embernek neveltek a szüleim. Lehet, hogy csak utólag látom így, de szinte predesztinálva voltam erre az állásra. Mindig is

¹ Balanyi Béla (1911–2002) a Kecskeméti Állami Levéltár levéltárosa (1950–1953), majd a Bács-Kiskun Megyei Levéltár igazgatója (1953–1973).

szerettem a rendet az életemben. Hogy miért volt izgalmas? Képzelve el, ott van egy halom papír. Mindenekelőtt kell egy eleve meglévő vonzalom az iratok felé, mert anélkül nem megy. Aztán meg nagy kihívás szakmai értelemben, hogy én alakítom ki történelmi ismereteim alapján az iratok logikus rendszerét. Ez persze jórészt a gyűjteményes iratanyagokra vonatkozik. A hivataloknak, egyéb szervezeteknek volt egy bizonyos működési rendszerük, és ennek megfelelően kezelték, őrizték irataikat is. Itt eleve adott volt a rendszer.

A rendezési munkát egész pályám során mindvégig nagy élvezettel, szorgalommal és izgalommal végeztem.

A munkám másik izgalmas részét képezte az írás. Mindig Kecskemét város történetével, itt élt személyek élettörténetével foglalkoztam, ilyen tárgyú tanulmányokat, cikkeket írtam. Az írás számomra leginkább a nyomozáshoz hasonlít, ahogyan az adatokat kikeresem az irattömegből, hogy minél pontosabban, hitelesebben írjam le a történeteket. Mindig is nagy türelmem volt ahhoz, hogy az adott témához szükséges adatokat felkutassam, és segítségükkel értelmezsem az adott történelmi eseményt, vagy bemutassam az egykor élt híres személyt. Ezért mondtam, hogy talán predesztinálva voltam erre az állásra.

– A Kecskemétre vonatkozó iratanyagot a levéltár városházi részlegében őrzik. Mikortól áll rendelkezésre érdemi iratanyag?

– Sajnos korántsem a kezdetektől. Kézenfekvő, hogy a 650 éves évforduló kapcsán az 1368-as oklevél kerül szóba, amiben először említik Kecskemétet mint mezővárost. Bár ez egy picit sántít. Nagy Lajos király 1353-ban kelt oklevelében mint *possessiot*, helységet, említik Kecskemétet, az 1368-ban kelt oklevél pedig, amely a margitszigeti apácák számára történt határjárásról szól, Ceglédet, Nagykőröst és Kecskemétet „*oppidum seu villa*”-nak, azaz mezővárosnak és falunak jelöli. Sajnos nem konkretizálja ez az oklevél, hogy melyik az *oppidum*, és melyik a *villa*, Cegléd, Nagykőrös vagy Kecskemét? Magam kicsit fenntartással kezelem a dolgot, de 1968-ban, a város 600 éves évfordulóján ezt a dátumot fogadták el Kecskemét városi létezése első hiteles dokumentumának. Ez a két oklevél nincs meg a levéltárban, mivel az oklevelek nem Kecskemétről és nem Kecskemétnek szóltak. Az Országos Levéltárban található, de az 1368-ban íródott oklevélről van fotókópiánk.

A háborúk, tűzvészek majdnem mindig az iratok pusztulásával jártak együtt. A Kecskemét múltját őrző iratok nagy számban veszték oda a török hódoltság 150 éve és az 1707-es rác dúlás² alatt. És ott volt a második világháború, amikor talán az egyik legnagyobb kárt szenvedte el a város levéltára.

A legkorábbi irat, amit a várossal kapcsolatban őrzünk, 1557-es, az ötvös céh szabályzata. Szegedről menekült ötvösök itt akartak letelepedni, és az ő céhszabályzatuk mintájára alkották meg a kecskeméti ötvös céh szabályzatát. Hornyik János idejében – és ezért is nagyon fontosak még ma is az ő munkái – még több

² 1707 áprilisában a „*vad rácok*” rajtaütöttek Kecskeméten, és kirabolták, majd felégették azt. Egy kora hajnali órában 2000 lovas és 1000 gyalogos rác lepté meg az alvó mezővárost; mire a segítség megérkezett, a támadók eltűntek, számos foglyot és gazdag zsákmányt (több mint 100 ezer aranyforint értékben) hurcoltak magukkal, valamint közel másfél száz ártatlan és fegyvertelen embert gyilkoltak meg.

olyan oklevél volt meg, amik mára elvesztek. Hornyik Jánosnak pl. az 1592-től vezetett tanácsülési jegyzőkönyvek még rendelkezésre álltak. Számos olyan oklevélről van tudomásunk, amelyeket Hornyik még közölt valamelyik munkájában, de ma már nem találkozunk velük. Óriási szerencsétlenségünkre ezek a korai iratok a II. világháborúban elpusztultak. A tanácsülési jegyzőkönyvek jelenleg 1809-től állnak a kutatók rendelkezésére.

– *A viszonylag módszeresen kutatható iratanyag a 17. századtól lelhető fel?*

– Igen, 1662-től kezdve vannak adókönyvek Kecskemétről. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy az adókönyvek nem túl sok információt tartalmaznak. Kiderül belőlük, hogy a lakosok mennyi adót fizettek, ebből pedig a város társadalmi összetételére következtetni lehet. Ha családtörténetet kutat valaki, olyan szempontból érdekes lehet, hogy az adott családnév előfordul-e már 1662 óta az adókönyvekben. Viszont nagyon érdekes források, és némi kis kiegészítései az elpusztult tanácsülési jegyzőkönyveknek a számadáskönyvek, amelyeket a perceptor, a számvevő vezetett. Minden egyes kiadást és bevételt felsorolt, amely a város működése során az adott évben keletkezett. Ezek a számadáskönyvek már sok olyan apró adatot tartalmaznak, amelyek jelentősebb formában hozzájárulnak a város történetének megismeréséhez, illetve megértéséhez. A város igazgatásával, gazdálkodásával, a lakossággal kapcsolatos iratok, összeírások a 18. század elejétől maradtak fenn szinte folyamatosan.

– *Mi volt az a terület, amely önt az iratok rendezésén túl olyan mélységben is érdekelte, hogy azokról önálló kiadványokat vagy tanulmányokat jelentetett meg?*

– Szakmai folyóiratunk a *Levéltári Szemle*, ebben publikáltam hosszabb-rövidebb tanulmányokat, de két külön szakmai kiadványom is megjelent. Az egyik a városban működött egykori gazdasági szervezetek levéltárunkban őrzött iratairól készült³, a másik pedig az egykori egyesületek iratairól.⁴

– *Ezek a kutatók munkájához felhasználható segédkönyvek?*

– Igen. Leírják azt például, hogy a Katona József Társaság levéltárban őrzött iratai hány dobozban található, és azokon belül milyen témák szerint vannak rendszerezve az iratok. Egészen olyan mélységig, hogy például 1935-ben milyen előadások hangzottak el a Katona József Társaság rendezvényein. Többnyire ezeknek az előadásoknak a kéziratai is ott vannak az iratok mellett. Nagy forrásértékű pl. a társaság levelezése is. Egy ilyen típusú segédkönyv, ami ilyen mélységben feltárja a rendelkezésre álló iratanyagot, nagyon sokat tud segíteni a kutatóknak, rengeteg időt spórol meg számára. Csak ránéz a jegyzékre, amelynek természetesen van egy kis történeti bevezetője is, és tud miből kiindulni, nem kell a mintegy 40 doboznyi iratot lekérnie, csak azt, ami őt konkrétan érdekli. Ezek

3 Péterné Fehér Mária–Tánczos Tiborné: *Bács-Kiskun Megyei Levéltárban őrzött gazdasági szervek iratai 1814–1953*: a XI. fond fűcsoport fondjainak repertórium. Kecskemét, 2000. Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára.

4 Mikolajcsik Lászlóné–Péterné Fehér Mária: *Egyesületek iratai a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltárában*. Kecskemét, 2003. Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 262. p.

voltak azok a szakmai publikációim, amelyek kifejezetten a kutatók munkájának megkönnyítése érdekében születtek. A személyes érdeklődésem viszont mindig Kecskemét város története körül forgott.

– *A várostörténeten belül milyen kérdések és területek érdekelték?*

– A választások történetével kezdtem el először foglalkozni, hiszen már a TDK dolgozatom is egy kecskeméti választást dolgozott fel. 1945 előtt az utolsó választás az 1939. évi volt. Hirtelen az eszembe villant: nézzük meg a folyamat legelejét, amikor a város már képviselőt küldhetett az Országgyűlésbe. Ez 1848-ban volt. Feldolgoztam ezt is, utána az 1864–65–69-es országgyűlési választások iratanyagát is – kifejezetten Kecskemétre vonatkoztatva. Az is sokat segített a munkámat, hogy ezeknek a választásoknak az iratanyagát én magam rendeztem, hoztam kutatható állapotba. Akkor döntöttem el, hogy szépen sorban fel is dolgozom őket. Aztán persze jöttek egyéb rendezni való iratok is, aminek kapcsán a választások feldolgozása kissé háttérbe került, de vannak még elképzeléseim és terveim. Nem feltétlenül arról, hogy a szisztematikus feldolgozást folytassam, hiszen közben belépett egy fiatal levéltáros generáció, akik közül néhányan szintén élénk érdeklődést mutatnak a választási iratok és események feldolgozása iránt. Inkább abba az irányba fordulnék, ami már korábban is foglalkoztatott, Kecskemét országgyűlési képviselőinek sorsa érdekel. Hasonlóan ahhoz, ahogyan feldolgoztam egy önálló kiadványban Kecskemét polgármestereinek életét és tevékenységét.⁵ Odáig már eljutottam korábban, hogy az ide vonatkozó iratokat kigyűjtöttem. A publikációimat tehát alapvetően két dolog határozta meg: egyrészt, hogy folytattam azt a munkát, ami a TDK dolgozatommal elkezdődött, másrészt meg a levéltárosi munkám, az éppen rendezett iratanyag adott inspirációt egy-egy tanulmány elkészítéséhez.

– *Számon tartja-e, hogy hány könyve jelent meg az évek során, és körülbelül mekkora azoknak a tudományos publikációinak a száma, amelyek szakmai folyóiratokban, levéltári évkönyvekben jelentek meg?*

– Az önálló kötetek száma 10 körül van, az évkönyvekben, szakfolyóiratokban közölt munkáim száma pedig 50 körül lehet, kicsit több is talán. Ezek javarésze Kecskemét történetének egy-egy korszakával vagy fontos eseményével foglalkozik, ahogyan arra már utaltam korábban is.

– *Munkájának egy jelentős része abból állt, hogy a levéltárba betérő kutatók munkáját segítette, akár a már emlegetett segédkönyvek, akár a rendezett és kutatható állapotúvá tett iratanyag segítségével. A másik, egyáltalán nem elhanyagolható része viszont az ismeretterjesztő munka. Ehhez kezdetektől kedvet érzett?*

– Mindig közösségi embernek tartottam magam. Már általános iskolás koromtól kezdve erősen motivált, hogy a többiekért, a közösségért tehessek valamit. Sokszor szememre is hányták, hogy miért nem a tanulmányaimmal foglalkozom, miért inkább a közösség ügyeit intézem éppen, de ez nem tántorított el. Mindig

5 Péterné Fehér Mária: *Kecskemét polgármesterei 1848–1950*. Kecskemét, 1996. 40 p.

szerettem a gyerekeket. Amikor bekerültem a levéltárba, Igazgató úrtól kaptam, vagy kértem, már nem vagyok benne biztos, azt a feladatot, hogy ha jönnek iskolai osztályok szervezeten a levéltárba, akkor én foglalkozzam velük. Jöttek is, kezdetben még elég szép számmal. Bemutattam nekik a levéltár iratait, és meséltem a város történetéről. Mert szerettem ezt a munkát, szép lassan az én állandó feladatommá vált. Szerettem az érdeklődő gyerekeket, nagyon örültem, ha okos kérdéseket tettek fel, és következetesen megdicsértem őket, szóval szerettem mindig a fiatalokkal foglalkozni. Később aztán, amikor a főiskolások és egyetemisták megjelentek, a szakdolgozatukhoz segítséget kérve, vagy levéltári dokumentumokat keresve, velük is nagyon szívesen törődtem. Feltűntek a levéltárban olyan fiatal kutatók is, akik doktori értekezésükhöz vették igénybe a levéltár és az én személyes segítségemet. A legutóbb például Szilágyi Zsolt, aki kecskeméti tárgyú doktori értekezést írt⁶, hosszabb időt töltött nálunk, vele pedig kifejezetten izgalmas volt a közös munka, mert rendkívül érdeklődő volt, és nagyon komoly, szisztematikus kutatómunkát végzett. Sokszor még záróra után is bent maradtunk a levéltárban beszélgetni. Vele tényleg nagyon kellemes élmény volt a kutatás.

– *Mi a tapasztalata, ma mennyire számítanak a levéltárak segítségére például az egyetemisták, a szakdolgozók? Számos olyan, elektronikus úton elérhető adatbázis áll ma már a rendelkezésükre, amely akár át is értékelheti a levéltárak jövőbeli szerepét ennél a generációnál.*

– Csak részben tartok ettől, mert a levéltárak sem tudnak mindent digitalizálni. Főleg olyan dokumentumokat lehet digitalizálni, amelyeket darabszinten tartunk nyilván. Ilyenek például az oklevelek, a térképek, a tervrajzok vagy a fotók. De például a közigazgatási iratok vagy a tanácsülési jegyzőkönyvek olyanok, amiket kép szerint ugyan fel lehet tenni az internetre, de keresni igen csak nehéz így bennük. Főleg a régi, kézírással készült jegyzőkönyvek okozhatnak olvasási problémát képként digitalizált formában. Az angolok próbáltak például egy régi kézírás-felismerő programot készíteni, de őszintén, nem sokra mentek vele, mert minden kézírás egyedi. A lényeg az tehát, hogy a levéltári dokumentumok egészét, kutatásra alkalmas módon ma még nem lehet felvinni elektronikus felületekre.

– *Az Arcanum⁷ vagy a Hungaricana⁸ nem jó példák a digitalizációra?*

– De jó példák, de az Arcanum is inkább a térképeket és a jegyzőkönyveket tudja hozzáférhetővé tenni, ami persze óriási segítség és lehetőség.

6 Szilágyi Zsolt: *Homokváros. Kecskemét történeti földrajzi látószögek metszetében*. Kecskemét Írott Örökségéért Alapítvány, 2012. 188 p.

7 Arcanum Digitális Tudománytár: Magyarország legnagyobb és folyamatosan bővülő digitális periodika-adatbázisa, amely a teljesség igényével teszi hozzáférhetővé több száz hazai tudományos és szakfolyóirat, valamint heti- és napilap minden lapszámát.

8 Hungaricana: A szolgáltatás elsődleges célja, hogy a nemzeti gyűjteményeinkben közös múltunkról fellelhető rengeteg kultúrkincs, történeti dokumentum mindenki számára látványosan, gyorsan és áttekinthető módon váljon hozzáférhetővé. Az adatbázis folyamatosan gazdagodó virtuális gyűjteményei a gyors ismeretszerzés mellett a mélyebb, feltáró kutatások követelményeinek is megfelelnek.

Ugyanakkor nagyon sok információ van a közigazgatási iratokban, amelyek tömegével maradtak fenn. Kecskemét város 1872–1950 közötti időszakának közigazgatási iratanyaga több mint ezer dobozban van. Ezek a város tanácsa, Polgármesteri Hivatala működése kapcsán létrejött iratok, gyakran napi beadványokat tartalmaznak. De például a színházépítés vagy a városháza építésével kapcsolatban is több doboznyi iratanyag keletkezett. Sorolhatnék még ezer dolgot, ami a város életével, történetével kapcsolatos, és ezekben az úgynevezett közigazgatási iratokban található, amit csak az iratok módszeres átvizsgálásával, tudatos kutatómunkával lehet napvilágra hozni. Ezeket darabszinten még sokáig nem lehet majd digitalizálni, és eredményesen az interneten keresztül kutatni. Erre még nincs technika, és nincs elegendő ember sem a levéltárban. A digitalizáláshoz hihetetlenül precízen sorba kellene rakni ezt a megdöbbentő darabszámú iratanyagot, ami nagyon hosszadalmas feladat volna. Ennek az iratanyagnak az érdemi tanulmányozásához még hosszú ideig fel kell keresni a levéltárakat. Megkérdőjelezhetetlen és megkerülhetetlen a levéltár, ha valaki komoly kutatást akar végezni. Természetesen egyre több az elérhető információ az interneten, de mélységében és kutathatóságban még sokáig meg sem fogja tudni közelíteni azt a szintet, ami egy levéltárban ma könnyedén elérhető.

– *Az az iratanyag, amely aktuálisan a kutatók rendelkezésére áll a Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltárában, milyen arányban feldolgozott? Elképzelhető-e még olyan bombasztikus felfedezés, amire nem számít senki, vagy már magabiztosan kijelenthető, hogy komolyabb meglepetésekre már nem lehet számítani?*

– Természetesen nem tudunk mindenről. A korai időkről nem beszélek, hiszen annak az időszaknak az iratanyaga hiányzik. Épp amiről az imént beszéltem, a dobozokban őrzött szálas iratok között rejtőzhetnek még olyan dolgok, amelyek egyszer csak előbukkannak, és bizony meglepik az embert. Csak egy példát említek. Korábban a mai Lordok Házának nevezett kecskeméti lakóépület helyén egy jelentős katolikus bérház állt, amelynek a tervrajzait hosszú ideig nem találtuk, nem szerepelt a tervrajzgyűjteményben, annak ellenére, hogy nagyon sok tervrajzot őriz gyűjteményében a levéltár. A napokban, a közigazgatási iratokat átnézve, került elő ennek az épületnek a tervrajza. A tervrajzok egy része, akár a magánházaké is, az említett közigazgatási irategyüttesben szerepelnek, mert a tulajdonos annak idején kérvényezte, hogy magánházat építhessen, mondjuk az Ady Endre utcában. Az építési engedélyhez be kellett adni a ház tervrajzát is. A tervrajz bekerült a közigazgatási iratok közé. Ezekről a tervrajzokról majd csak akkor szerzünk tudomást, amikor az adott közigazgatási iratanyagot szisztematikusan feldolgozzuk. Mondok más példát: a közelmúltban foglalkoztam Ferenczy Idával, Erzsébet királynő kecskeméti születésű társalkodónőjével. Tanulmányt is írtam róla. Látókörömbe kerültek a korabeli közjegyzők, akiknél letétbe helyezte a végrendeletét. Tudnunk kell, hogy Ferenczy Ida sok alkalommal módosította a végrendeletét, ilyenkor kivette azt a közjegyzőtől, majd a módosítást követően újra letétbe helyezte. Tudtunk arról, hogy a halá-

lát követően, 1928-ban kihirdették a végrendeletét, de magát a végrendeletet sehol nem találtuk. Egyszer az egyik kutató kért egyik családtagjával kapcsolatos iratanyagot, lányok oktatásával foglalkozó szervezet tevékenységéről. És ebből a nagy halomnyi iratból került elő végül Ferenczy Ida végrendelete. Ugyanis a nővére létrehozott egy olyan alapítványt, ami a lányok oktatásának támogatását vállalta. Ferenczy Ida is bekapcsolódott ebbe a tevékenységbe, és a végrendeletét valahogyan ehhez az iratanyaghoz csatolták. Végül ebben az 1947-es irategyüttesben találtam meg az 1914-ben keletkezett végrendeletet. Ez is jól példázza talán, hogy bizony a legváratlanabb helyekről kerülhetnek elő fontos és érdekes, esetleg már elveszettnek hitt iratok.

Korábban szót ejtettem már a számadáskönyvekről. Amikor a nagytemplomot építették, egy Fischer Boldizsár nevű építőmesterre bízta az építést. Kiderül a számadáskönyvből, hogy Fischer Boldizsár mikor került Kecskemétre, de az is, hogy mennyit fizetett az embereinek, vagy hogy milyen munkákban foglalkoztatta őt a város. Csupa olyan adalék, amely a korabeli történelem árnyaltabb megértéséhez segít hozzá bennünket.

Beszéltünk arról, hogy az iskolák szervezeten egyre kevesebbet jártak a levéltárba. Panaszkodtak a pedagógusok, hogy oly mértékben megnőtt a gyermekek terhelése, hogy ilyen csemegékre egyszerűen már nem marad idő. A tendencia eddig csökkenő volt, de most újfajta levéltár-bemutatókat kezdtek el tartani a kollégáim, és úgy érzékelem, hogy újra fellendülő szakaszban tartunk ezen a téren.

– *Mivel magyarázza? Konkrétan iratokat vehetnek kézbe a gyerekek, ezt találják vonzónak?*

– Igen. Konkrétan kézbe adják az iratokat, persze azért módjával. A több száz éves iratokra például kitüntetően vigyáznak, azokat a szakemberek is csak komoly szabályok betartásával vehetik kézbe. Változás az is, hogy az utódaim több oldalról közelítenek egy-egy kérdéshez, mi pedig mindig a konkrét tananyaghoz próbáltuk kötni a bemutatóinkat. Feltehetően ezt az új módszert a gyerekek is izgalmasabbnak találják.

– *Előfordult-e olyan a működése idején, hogy a kutatók valamelyike megpróbálta megszerezni magának a kikért iratot? Jellemző-e, hogy megpróbálnak eltulajdonítani iratokat?*

– Nincs tudomásom róla, de az igazsághoz tartozik, hogy ezt pontosan nem lehet tudni. Az Országos Levéltárban például úgy adják a kutatók kezébe a kért dokumentumokat, hogy minden egyes iratot lapszámoznak. A nagyobb csomókban kikért iratokat is. Van egy kolléga, aki a kutatóterem előtt ül, és az a feladata, hogy a kikért iratokat sorra lapszámozza. Ezután kapja meg a kutató. Itt, a mi levéltárunkban kevesen voltunk ahhoz, hogy a kutatónak ilyen alapos nyilvántartással adjuk a kezébe a kikért iratokat. Azt az iratsomót, ami nincs lapszámozva, utólag nem lehet ellenőrizni. De nyilvános lebukásra a működésem ideje alatt nem került sor. Olyat már láttam, ami feltehetően korábban történt, hogy valaki pengével kivágta az egyik tervrajzból azokat a részeket, amikre éppen szüksége volt. Akkor szembesültem azzal, hogy a homlokzati rajzot kivágták, amikor rendeztem a tervrajzokat.

– *A levéltárak az alapfeladataikon túl időről időre kiállításokkal is észrevetetik magukat. Az ismeretterjesztésnek ebből a formájából mennyire vette ki a részét?*

– Utaltam már rá, hogy én a nyüzsgő típusú levéltárosok közé tartoztam, tehát ebből is kivettem a részemet. Az első kiállítás, amit 1998-ban rendeztünk, a forradalom és szabadságharc 150. évfordulójával kapcsolatos kiállítás volt, a Klapka utcai épületünk folyosóján. Ne gondoljon valami óriási tárlatra, egy kis kamara-kiállításra volt csak helyünk. A korabeli iratokból állítottunk ki néhány érdekes és szép példányt. Ezt követően aztán minden évben, a magyar kultúra napján, és más alkalmakkor is, elég sok kiállítást rendeztem. Egy idő után a kiállítások átkerültek a Kossuth téri épületbe. Kezdetben itt is a folyosóval próbálkoztunk, de az nagyon szűk helynek bizonyult. Végül aztán a nagy kutatóterembe tettük át a kiállításainkat, a Múzeumok éjszakájára rendezett nagy tárlatainkat. Ezeket mindaddig én terveztem és rendeztem, természetesen a kollégáim hathatós közreműködésével, amíg nyugdíjba nem vonultam.

A konferenciáink is gyakoriak voltak, ezek a tudomány napjára estek. De belső szakmai igény is volt, időről időre meg szeretnénk volna mutatni a szélesebb közvéleménynek is, hogy épp mivel foglalkozunk a levéltárban. Mindannyian végeztünk – főleg a levéltárosok – tudományos munkát, amelyeket bemutattunk ezeken az előadásokon. Gyakran előfordult az is, hogy felkérésre tartottam előadásokat olyan témákban, amelyek a kutatási területembe estek.

– *Találtam adatot arról, hogy például a Szabadkai Levéltári Napokon adott elő. A nemzetközi kapcsolatai is kiterjedtek voltak a megyei levéltárnak, vagy ez az ön személyes reputációjának köszönhető?*

– Nem, ez a levéltár kapcsolata volt. Általában a határ menti megyék kapcsolatot alakítottak ki egymással, hiszen a határok nem mindig ott húzódtak, ahol most húzódnak, számos fontos dokumentum ma egy másik ország levéltárában található. Mi a Vajdasági Levéltárral és a Szabadkai Levéltárral jó kapcsolatot ápolunk. Minden évben volt közös konferenciánk, én is és kollégáim is számos alkalommal tartottunk előadást ezeken az alkalmakon.

– *Közreműködött olyan kiállítások megrendezésében is, amelyek nem a levéltár, hanem a múzeum kezdeményezésére jöttek létre. Ennyire szeretett kiállítást rendezni, vagy munkaköri feladatul kapta?*

– Természetes volt, hogy ha a múzeumnak volt történeti tárgyú kiállítása, akkor abban társintézményként részt vett a levéltár. Szívesen adtunk kölcsön olyan iratokat, amelyek alátámasztottak, hitelessé tettek egy-egy történelmi eseményt vagy kort bemutató kiállítást. Ez régen is gyakorlat volt, és szerencsére ma is bevett dolog.

– *Nekem éppen az a benyomásom a 30-35 évvel ezelőtti idők levéltáráról, hogy meglehetősen zárt, már-már arisztokratikus intézmény volt, ahová nehéz volt kapcsolatot találni. Azokhoz az időkhöz képest ma látványosan többnek látom a levéltárak közönségkapcsolatait.*

– El kell ismernem, valóban a szaktudósok zártkörű kutatóhelye volt korábban a levéltár. Talán akkor kezdett kinyílni, amikor a főiskolák és egyetemek már

elvárták a hallgatóiktól, hogy szakdolgozataikban levéltári forrásokat is kutassanak és dolgozzanak fel. Már a rendszerváltozás után voltunk, amikor a nagyközönség is észlelni kezdte a levéltárak létezését. A kárpótlás kapcsán rengetegen jelentek meg a levéltárban, és egy szélesebb közönségréteg is tudomást szerzett róla, hogy mire való ez az intézmény. Nem állítom, hogy korábban azt gondolták róla, azért hívják levéltárnak, mert itt őrzik a leveleket, amiket a posta nem tudott kikézbcsíteni, de az intézmény valódi funkciójával és feladatkörével csak kevesen voltak tisztában. Utána jött a családfakutatás divatja, ami megint csak sok embert hozott be a levéltárak falai közé, ami által olyanok is közelebb kerültek a levéltárhoz, akiknek korábban semmi szükségük nem volt az intézményre.

– *Tudnak-e valamiféle módszertani kiadvánnyal segíteni azoknak, akik nem szeretnék szakemberekre bízni a saját családfájuk kikutatását, hanem maguk szeretnék előásni a szükséges iratokat? Vagy inkább az a gyakorlat, hogy a családjuk iránt érdeklődők mindenféle előképzettség és levéltári ismeret híján, hályogkovácsként kezdenek el dolgozni?*

– Nekünk nincs módszertani füzetünk a családfakutatáshoz. Az Országos Levéltár készített ilyet, ami minden levéltárban ugyanolyan módon támaszt ad a kereséshez, meg az interneten is számos jól használható segédanyag van már. Nem is beszélve arról, hogy ma már születési, házassági és halotti anyakönyvi adatok is szép számmal vannak fenn a világhálón. Annak idején a mormonok kezdték el filmre venni az anyakönyveket, később az ezekből nyert adatokat feltették az internetre, és ezek ma szabadon bárki rendelkezésére állnak. Megjegyzem, ma már bizonyos adatmennyiség után fizetni kell a kutatásért.

– *Megkérdezhetem, hogy miért épp a mormonoknak jutott eszébe ez az ötlet?*

– A mormonok Salt Lake Cityben, egy nagy barlangban gyűjtik, őrzik a világ összes anyakönyvének a másolatait. Célul tűzték ki, és komolyan be is tartották a szándékukat, hogy az összes fellelhető anyakönyvet összegyűjtsék maguknak. Magyarországon is elkezdtek filmre venni az anyakönyveket. Megjelentek nálunk is, és filmre rögzítették az anyakönyveket. A munkának az volt az egyetlen buktatója, hogy utólag digitalizálni kellett a filmre vett anyagot, át kellett gépelni, hogy keresni lehessen benne. Olyan embereket alkalmaztak, akik nem mindig tudták a kézírást pontosan elolvasni, ennek következtében pontatlanságok sora rögzült a digitalizált változatban. Személyes tapasztalatom is van erről, amikor egy családfa összeállításán dolgoztam, nem az internetes változathoz dolgoztam, hanem kézbe vettem az eredeti anyakönyveket, de később összevettem a két forrást. Előfordult például, hogy az internetes változat nem tüntette fel egy vagy két gyerek születését, vagy egyszerűen átugrotta őket, vagy esetleg nem boldogult a kézírással, vagy félreolvasta, aki rögzítette. Persze az is elképzelhető, hogy a családnevet többféleképpen írták, és több helyen kell keresni.

– *Munkája során vállalt családfakészítést is?*

– A munkám is hozta. Ha kapcsolatba kerültem egy-egy nevesebb kecskeméti családdal az iratok feldolgozása során, akkor összeállítottam az adott családfát, és alkalomadtán segítettem is egy-egy családfakutatónak. De fontos tudni, hogy

ha bárki betéved hozzánk azzal a céllal, hogy a felmenőit pontosan kikutassa, akkor mi bárkinek szívesen segítünk ebben a munkában. Rendelkezésükre áll egy olyan kész séma, amelybe az érintett beírhatja a saját adatait, és utána visszamenőleg megkeresheti a saját családtagjait. Vannak kutatási nehézségek ma már a családfakutatásban is, például, hogy nem minden anyakönyv kutatható. Ezt törvény szabályozza, adatvédelmi szempontok alapján.

– *Mi határozza meg, hogy egy anyakönyv a mormonok által lefilmezhető, de a magyar kutatók számára hozzáférhetetlen?*

– A mormonok inkább a polgári anyakönyvezés előtti időszak anyaga után, az egyházi anyakönyvek után érdeklődtek. Az egyházi anyakönyvek ma is szabadon kutathatók. 1895-ben vezették be a polgári anyakönyvezést Magyarországon. Ettől az időponttól kezdve léteznek a betekintést, a kutathatóságot korlátozó rendelkezések is.

– *Láttam egy fotót önről, amint a kezében tartja a kecskeméti Szappanos család kiterjedt családfáját. Sok meghatározó kecskeméti familia családfáját összeállította munkája során?*

– A Szappanos-családfát nem én állítottam össze, csak dolgoztam vele. Rendelkezünk néhány régi családfával, a régi kecskeméti családokról. Híres és kiterjedt családok éltek Kecskeméten, számukra már korábban is fontos volt, hogy honnan jöttek, kik voltak az őseik, hogy pontosan lássák a rokonsági viszonyokat. Ők már a korábbi időszakban összeállították vagy kikutattatták a felmenőiket. Számos ilyen családfát őrzünk a levéltárban. Nyilván a város értelmisége és a vagyonosabb réteg volt az, aki érdeklődött a múltja és a családja eredete iránt. Ők többnyire presztízskérdést is csináltak abból, hogy meglegyen a családfájuk. Bizonyos hivatali aktusokhoz pedig kifejezetten szükség is volt arra, hogy rendelkezzenek a családfával. Ha valaki nemesi előnevet szeretett volna használni például, annak hitelt érdemlően igazolnia kellett a család nemességét. Most, hogy a családfakutatás a reneszánszát éli, a családok többnyire maguk derítik ki felmenőiket, rokoni kapcsolataikat.

– *Mit gondol a kecskeméti honismereti, helytörténeti kutatások állapotáról? Számos alkalommal nekikezdett a város egy monográfia összeállításának. Készültek is előanyagok szép számmal, a monográfia ügye azonban pillanatnyilag megrekedni látszik. Melyek a kevésbé kutatott vagy kevésbé feldolgozott időszakok Kecskemét történetében?*

– A város történetének feldolgozása 1850-ig viszonylag rendben van. A török korra vonatkozó ismeretanyagot éppen a közelmúltban egészítette ki Iványosi-Szabó Tibor, munkája azonban sajnos még nem jelent meg nyomtatásban. Ez a terület kisebb-nagyobb hiányoktól eltekintve feldolgozottnak tekinthető. Az 1850 utáni korszakkal én magam is sokat foglalkoztam, számos részterületéről, például az országgyűlési választásokról írtam. Sajnos a kutatás nagyon sok időt igényel. Ott kell görnyedni az iratok felett, ráadásul a 19. század második felében még minden irat kéziratos, ami tovább nehezíti a kutató munkáját. Az is igaz, hogy ezt a kevésbé látványos munkát nem sokan vállalják, vagy a szinte-

tizálással járó, nagy körültekintést igénylő munkát is sokan túl nagy befektetést igénylőnek tartják. A 19. század második felének kecskeméti történetéből még sok a feltáratlan, feldolgozatlan mozzanat, akár társadalomtörténeti, akár gazdaságtörténeti, akár kultúrtörténeti, vagy egyéb vonatkozásokra gondolunk. A század vége, különösen Lestár Péter és Kada Elek polgármesterségének időszaka már jobban feldolgozott. Éppen az idén tavasszal jelent meg egy jó feldolgozása Szilágyi Zsoltnak⁹ a két világháború közötti társadalomtörténet (különös tekintettel a városi elite) aspektusából, de erről az időszakról is hiányzik még néhány, más szempontok alapján elemző szakmunka. És ott van a 20. század második fele, amelyik szinte teljesen feldolgozatlannak számít. Minimális számú írás foglalkozik ezzel az időszakkal, ráadásul zömmel olyanok, amelyek még a régi rendszerben keletkeztek. Természetesen született néhány fontos munka, például Rigó Róbertnek a kecskeméti elitváltásokat bemutató, az 1938–1948 közötti időszakot feldolgozó, hiánypótló munkája.¹⁰ De a Rákosi-korszak, vagy az azt követő évek, a Kádár-korszak elemző igényű feldolgozása még megírásra vár.

– *Mennyire tekinthető teljesnek például a Rákosi-korszak iratanyaga? Kérdezem ezt amiatt a városi legenda miatt, hogy a korszakra terhelő iratok közül sokat még időben szándékosan eltüntettek, vagy egyszerűen nem adták át őket a levéltárnak. Ez mennyire helytálló, vagy mennyiben cáfolható?*

– Egyrészt valóban létezhet olyan iratanyag, ami nem is került levéltárba, másrészt éppen a rendszerváltás idején volt egy nagy iratmegsemmisítés, aminek a pontos részletei máig sem ismertek. Természetesen pl. pártanyagokat azért őrzünk, csak ezek feldolgozása még várat magára.

– *Mi a magyarázata, hogy ennek az időszaknak ennyire hiányos a feldolgozottsága?*

– Az egyik fontos oka lehet például az, hogy abbamaradt a levéltárosképzés, egy idő óta nincs önálló levéltár szak. Amikor én végeztem, még nagyon sokan voltunk, de az utánpótlás egyáltalán nincs megnyugtatóan biztosítva. A történelem szakos képzettség persze fontos, de azt is fontos látni, hogy teljesen más szemmel nézi az iratokat egy történész, mint egy levéltáros. Ezt saját tapasztalatom alapján állíthatom. A kifejezetten levéltárra koncentrálnó képzés hiánya is okozhatja, hogy nem könnyen fognak hozzá a szakemberek az eddig feltáratlan területek anyagának feldolgozásához.

– *Volt olyan időszak, nem is olyan régen, amikor a tanárok egy része – különösen vidéken – magától értetődően helytörténeti kutatómunkát is végzett. Ön 10 éven át volt a megyei Honismereti Egyesület titkára. Van még elegendő elkötelezett ember, aki a helytörténeti kutatást szívényének tartja?*

– Úgy gondolom, ezen a területen nincs ok aggodalomra. Sokan vannak továbbra is, akiket őszintén foglalkoztatnak a helytörténeti kérdések.

9 Szilágyi Zsolt: *Föld és hatalom* (Mezővárosi elit Kecskeméten 1920–1939). L'Harmattan Kiadó, 2017. 424 p.

10 Rigó Róbert: *Elitváltások évtizede Kecskeméten (1938–1948)*. Budapest, 2014, Kronosz Kiadó, 432 p.

– Kecskeméten is vannak amatőr kutatók, akik nem szaktörténészek, és kedvtelésből kutatnak?

– Nem mondom, hogy tömegesen, de azért vannak. A szívükhöz közel álló területeken sokat tesznek azért, hogy múltunknak egyre több szeletéről legyenek ismereteink.

– A Kecskeméti Médiacentrum elindított egy ingyenesen terjesztett helytörténeti folyóiratot *Hírös História* címmel. Véleménye szerint mennyire illeszkedik a lap a kecskeméti helytörténeti kutatások rendszerébe, és milyen szerepet tölthet be abban?

– Rendszeresen publikálok benne én magam is, felkéréseket kapok a laptól. Bizonyos szinten az ebben megjelent írások is az alap kutatás körébe tartoznak, amelyekből majd összeállhat egy szintézis. Nagy szükség van az ilyen kiadványokra, hogy személyekről, eseményekről, intézményekről közérthető módon megírt ismertetések jelenjenek meg. Személy szerint tehát nagyon jelentős kezdeményezésnek tartom, legfeljebb azt hiányolom, hogy nem közlik a lapban a felhasznált forrásokat. Amikor írtam például a *Forrás*nak, örültem annak, hogy ott az iratok lelőhelyét és a felhasznált irodalmat is megjelentethettem a lábjegyzetek között. Nekem mindig fontos volt az általam közölt adatok, tények hitelessége, ehhez pedig hozzátartozik, hogy a forrásaimnak bárki szabadon utánanézhessen. A felelősség persze azé, aki az adott tényt vagy eseményt először leírta, de a pontos forrásközléssel én azt tudom bizonyítani, hogy az állításaimat mire alapoztam, honnan vettem az adatokat.

– Ismét rákérdezek a monográfiára. Ön szerint megszülethet egy teljes Kecskemét-monográfia belátható időn belül?

– Nagyon-nagyon elhivatottan kéne nekiállni. Annak idején az akadémiai kutatócsoport kezdte el a munkát. Az elképzelés nem volt rossz. Abból indultunk ki, hogy miután nincsenek alap kutatások, aminek alapján meg lehetne írni egy szintézist, szülessenek olyan rövidebb, egy-egy részterületet feldolgozó tanulmányok, amiből aztán majd összeállhat a monográfia. Ebből született a *Kecskeméti Füzetek* sorozat, amelynek darabjai a monográfia előmunkálatainak tekinthetők. Ezek jelentették volna az alap kutatást. A levéltárosok azok, akik az alap kutatások zömét elvégezhetnék, hiszen ők élnek a szükséges iratok környezetében. A szintézis pedig elkészülhet a történész szemszögéből, aki képes átlátni az egészet, ismeri a korszakra vonatkozó egyéb történeti munkákat is. Tehát jobb összefoglaló munkát tud írni, mint a levéltáros, aki kikutatja azokat az adatokat, amikből meg lehet írni az összefoglalót. Pillanatnyilag ott tartunk, hogy az alap kutatások egy része is hiányzik még ahhoz, hogy a szintézist meg lehessen írni.

– Van-e hozzávetőleges becslése arról, hogy hány olyan kecskeméti kutató van, aki a levéltárat használva a város múltját kutatja?

– Nehéz ezt megbecsülni, de olyan húsz körül lehet a számuk. Azokról beszélek, akiket ismerek, és akikről tudom, hogy megfordulnak a levéltárban. Itt most a szakmáról nem beszélek. Muzeológusok is jönnek időnként, hogy alap kutatásokat végezzenek egy-egy tanulmányhoz, vagy épp egy kiállításához. Készül

például a Kecskemét néprajza kötet, amelyben sok muzeológus kapott szerepet, ők mindannyian használják munkájukhoz a levéltárban fellelhető anyagokat.

– *Beszéljünk néhány konkrét munkájáról, például a Kecskeméten megtelepedett, híres német családok történetét feldolgozó könyveiről!*

– A témában az első ilyen kiadvány Iványosi-Szabó Tibor nevéhez köthető, a gyökereket ő írta meg. Az én első, németekkel foglalkozó könyvem úgy született meg, hogy a kisebbségi önkormányzat kért fel a munkára. Az akkori kisebbségi önkormányzati elnök, dr. Wicker Erika kérésére a 19. század második felének ide vonatkozó anyagát dolgoztam fel. Nem volt egyszerű feladat, hiszen az itt élő, német származású családok nem alkottak egységes csoportokat, nem különültek el a város társadalmán belül. Nem volt a városban közösséget alkotó, karakteres német kisebbség, amely tudatosan ápolta volna a maga nemzetiségi identitását és létét. Nyomon követhető volt azért, hogy betelepültek a városba számos társadalmi réteg képviselői, értelmiségiek, mesteremberek, iparosok. Itt élték le ugyan az életüket, de nem feltétlenül keresték a kapcsolatot egymással. Az egyes személyek és családok tehát inkább önmaguk miatt voltak érdekesek, nem a németiségük miatt. Így feldolgoztam Fischer Boldizsár, Czollner Mihály és Klingert Antal életútját.¹¹ Már régen megírtam a következő három család életútját is, de időközben változás történt a német kisebbségi önkormányzat élén, és ennek a könyvnek a sorsa kicsit bizonytalanná vált. Mindenekelőtt le kellene fordítani németre, mert az volt az egyik lényeges eleme ennek a kiadványnak, hogy két-nyelvű. Egyelőre megrekedt a folyamat.

– *Létrehozott egy civil szervezetet, a Kecskemét Írott Örökségéért Alapítványt. Mi volt a célja vele?*

– Amikor az alapítvány ötlete felmerült, a levéltár nemigen jutott olyan, szabadon felhasználható forrásokhoz, amelyekből kisebb-nagyobb dolgokat be tudtunk volna szerezni. Ne gondoljon nagy dolgokra, például a tervrajzok rendezéséhez nem tudtunk megfelelően nagyméretű dossziékat, mappákat vásárolni. Vagy nem volt forrásunk például a térképtartó vagy a mikrofilmek tárolására szolgáló szekrényekre. És nem voltak kiállítási paravánjaink és posztamenseink sem. Az első gondolat az volt tehát, hogy valahonnan pénzt kellene szerezni. Többedmagammal létrehoztuk ezt az alapítványt, és hosszadalmas munkával megpróbáltunk támogatókat szerezni. Készítettünk egy leporellót, amely bemutatta a város és a levéltár történetét, és ezzel körbejárva próbáltuk meggyőzni lehetséges támogatóinkat. Beszéltünk az iratok megőrzésének fontosságáról, az állagmegőrzésről, a restaurálás szükségességéről. De ezen a módon nem sikerült támogatókat szerezniünk. Viszont civil szervezetként tudtunk már pályázni a Városi Támogatási Program forrásaira. Első könyvünket is ennek a programnak a támogatásával tudtuk megjelentetni. Akkor merült fel bennem, hogy készítsünk kiadványokat, amelyeknek az értékesítéséből lesz majd némi bevételünk, amit

¹¹ Péterné Fehér Mária: *Híres német családok Kecskeméten I.* Kecskeméti Német Települési Nemzetiségi Önkormányzat, 2013. 203. p.

aztán a levéltár a korábban már említett célokra fordíthat. Ekkor döntöttünk úgy, hogy minden évben megjelentetünk egy-egy kiadványt. Sajnos akkora érdeklődés nincs a lakosságban a város történelme iránt, hogy tömegesen vennék ezeket a kiadványokat, tehát jelentős összegre ebből a forrásból sem számíthatunk. Emiatt a kiadványokat is csak pályázati forrásokból tudjuk megjelentetni. De azért csurran-cseppen valamekkora összeg, tudunk például iratokat vásárolni, be tudjuk szerezni a kiállításokhoz szükséges installációt. Kisebb támogatásokkal tudunk tehát segíteni a levéltárnak. És próbálunk a levéltár számára fontos iratokat is megszerezni különféle aukciókon.

– *Rendszeresen járnak aukciókra, vagy gyakoribb, hogy a lakosság a birtokában lévő és a levéltár számára értékkel bíró iratokat közvetlenül felkínálja megvételre?*

– Kevesen vagyunk ahhoz, hogy rendszeresen aukciókra járjunk. Viszont az aukciós házak rendszeresen küldenek nekem ismertetőket az épp aktuális kínálatukról, én pedig az interneten bejelölöm, hogy mire lenne szükségünk. Így hozzá tudunk jutni időnként a levéltár számára fontos dokumentumokhoz. És gyakran előfordul az is, hogy felhívnak hagyatékban maradt iratok kapcsán, amikor a családtagok nem tartanak igényt a megmaradt iratokra. Javasolni szoktam, hogy adják be az anyagot a levéltárba.

– *Ilyen esetekben szelektálnak? Feltehetően nincs minden megőrzött dokumentumnak levéltári értéke.*

– Szelektálunk, ha nem rendezett az iratanyag. Előfordul olyan is, hogy már rendezett formában kínálják fel a levéltárnak a hagyatékot. Ilyenkor különösebb dolgunk már nincs vele, csak jegyzéket készítünk róla. Gyakoribb, hogy ömlesztve kerül hozzánk egy iratanyag, amelyben bizony előfordul különösebb történelmi értékkel vagy információs értékkel nem rendelkező tétel is. Ilyenkor selejteznek a levéltárosok, mert a levéltár nem lehet kritikátlanul bármely irat megőrzőhelye.

– *Idén 650 éves a város. A levéltár az elsők között jelentkezett egy olyan, komplex előadás-sorozattal, amely a maga eszközeivel megtámogatja ezt az ügyet. Tud-e olyan kiadványról, amely az évfordulóra időzítve megjelenés előtt áll?*

– Hogy a levéltár gondozásában lesz-e ilyen, arról nem tudok. Nagyon nehéz ma egy kiadvány megjelentetéséhez eljutni, még akkor is, ha számos pályázati forrásról és lehetőségről van tudomásunk a városi támogatásoktól egészen a Nemzeti Kulturális Alap pályázataig. És a pályázati támogatás önmagában sosem fedezi egy kiadvány teljes költségeit, további összegek előteremtésére is szükség van. Minden intézmény, így a levéltár is küszködik a kiadványok megjelentetésével. Szerencsére van egy internetes folyóirata¹² a levéltárnak, ami-ben sok minden meg tud jelenni. Ez is hozzájárul a 650. évforduló méltó megünnepléséhez. Önálló kiadvány megjelentetésének szándékáról nem tudok. Az előadás-sorozat viszont színvonalasan hozzájárul a 650 év méltó megünnepléséhez.

¹² *Múltbanéző.* A Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltárának elektronikus folyóirata.

– 2016 januárja óta nyugdíjasként éli az életét. *Hogyan telnek a napjai? Mit tudott könnyűszerrel elengedni korábbi munkájából?*

– Nehéz volt. Majd 39 éven keresztül dolgoztam az intézményben középvezető beosztásban, felelősségem volt az iratanyagért, ezt egyik napról a másikra nem könnyű elengedni. De beláttam, hogy muszáj, hiszen ott vannak az utódok, a kollégáim, és a munkának ez a része már az ő felelősségük. A napi adminisztrációs munka, a különböző nyilvántartások vezetése nem hiányzik. Az iratrendezés, az iratokkal való fizikai kapcsolat igen. De a kutatásokat nem hagytam abba, általában hetenként két délelőtti órát a levéltárban, kutatással töltöm. Folytatom tovább, írok, kapok felkéréseket több helyről.

– *Most éppen min dolgozik?*

– Aktuálisan is több munkám van folyamatban. Van egy családtörténetem, amit már több éve írok, de egy családtörténet megírása nagyon összetett feladat. Az emlegetett német családok ügyében azért volt könnyebb dolgom, mert egyrészt akkor még bent dolgoztam a levéltárban, és bent maradhattam egészen este nyolc óráig, és tudtam, hova kell nyúlni. Ma már nem mehetek be szabadon a raktárba, nem foghatom meg az iratot, így lassabban haladok. És annál a könyvnél adott volt, hogy hány oldalban kell megírnom a történetet. Itt, ahol nincs területi korlát, ráadásul számos olyan családtag van, akinek nagyon gazdag és érdekes az élettörténete, és a levéltári iratokon túl más forrásokra is muszáj támaszkodni az adatok összegyűjtéséhez, ez így nehezebb és hosszadalmasabb folyamat. Lassítja a munkát az is, hogy időnként megtalálnak ennél a munkánál sürgetőbb felkérésekkel. Másik aktuális munkám: a város 650 éves évfordulója kapcsán az alapítvány egy kiadvány megjelentetését tervezi Ferenczy Idáról, Erzsébet királyné kecskeméti származású társalkodónőjéről. Ezt készítem elő. Magam is részt veszek a Kecskemét néprajza kötet írásában, az is sok kutatást igényel. Vannak teendőim most is bőségesen.

– *Jut ideje a nagymamai szerepre is?*

– Szorítanom kell rá időt, mert a családtagjaim úgy dolgoznak, hogy nem tudnak mindig elmenni az óvodába az unokámért. Általában tehát én megyek érte, és nyári időszakban is sokszor velem van. Talán nem is feltétlenül jó, hogy ilyen sokat van velem, mert csak felnőttek között forog, és felnőttekkel beszélget, kicsit túlzottan is koraérett. De nem lesz belőle levéltáros, nehezen tud megülni egy helyben. Velem előfordult, hogy otthon írtam, és megfeledeztem az ebédidőről. Ez az ő esetében nehezen képzelhető el, másféle személyiség.

– *Mennyire van ma más állapotban rendezettségét, feltártságát tekintve a kecskeméti iratanyag, mint amikor 40 évvel ezelőtt belépett a rendszerbe?*

– Amikor a levéltárba kerültem, az iratanyag egy részét akkor dobozoltuk, mert jó részük még dobozban sem volt. Mintegy ezer dobozról beszélünk. Kialakítottuk a fondrendszereket, felvittük számítógépre ezt az iratrendszert. A rendezettség sokat változott, annak ellenére, hogy a feltételek viszont nem sokat változtak. Ugyanabban az épületben vagyunk, a Klapka utca kivételével, de ott is

inkább az irodai blokk bővült. Nagy hiányossága továbbra is a levéltárunknak, hogy törvényileg előírt „levéltárérett” iratokat nem tudunk begyűjteni a férőhely hiánya miatt. Kijelenthető, hogy 1950-ig rendezve vannak az iratok, utána még vannak hiányosságok, mint említettem, még a begyűjtésben is. Ha sikerülne egy új helyet találni a levéltárnak, vagy esetleg épülne egy új, nagy levéltár, akkor lehetőség lenne legalább begyűjteni a még kint lévő iratokat, amiknek feltétlenül itt volna a helyük. A Kossuth téren, a pincében, salétromos falak között őrzött irataink pedig egyszerűen nincsenek biztonságban, penészednek, vizesednek a körülmények miatt. Minden évben jeleztük ezt a problémát, de érdemi előrelépés még nem történt. És ez nagy szívfájdalmam volt nekem mindig.